

UNIVERZITET U BEOGRADU
FILOLOŠKI FAKULTET

Beograd, 8. decembar 2012.

IZVEŠTAJ O PODOBNOSTI TEME, KANDIDATA I MENTORA ZA IZRADU
DOKTORSKE DISERTACIJE *Istorija i fikcija u romanima V. M. Tekerija,*
KANDIDATKINJE *Mirjane Kneginjić*

1. PODACI O KOMISIJI

- 1) Datum i organ koji je imenovao komisiju:

27. jun 2012, Nastavno-naučno veće Filološkog fakulteta u Beogradu

- 2) Sastav komisije:

1. dr Zoran Paunović, redovni profesor za užu naučnu oblast Engleska i američka književnost (2006), Filološki fakultet u Beogradu;
2. dr Radojka Vukčević, redovni profesor (2005), Filološki fakultet u Beogradu
3. dr Aleksandra Jovanović, docent za užu naučnu oblast Engleska i američka književnost (2007), Filološki fakultet u Beogradu

2. BIOGRAFIJA KANDIDATA

Kandidatkinja Mirjana Kneginjić rođena je 23. 1. 1978. u Beogradu. Osnovnu školu i gimnaziju završila je u Brusu. Na Filološkom fakultetu u Beogradu, na Odseku za engleski jezik i književnost, diplomirala je 2001. godine. Postdiplomske studije, smer Nauka o književnosti, upisala je na Filozofskom, sada Filološkom fakultetu, u Banjaluci. Magistarski rad, na temu „Slika engleskog društva u romanima D.H.Lorensa“ kod mentora prof. dr Zorana Paunovića, odbranila je 2011. godine. Radi kao profesor engleskog jezika u Ugostiteljsko-ekonomskoj školi u Prijedoru.

3. BIBLIOGRAFIJA KANDIDATA

- 1) *Slika engleskog društva u romanima D.H.Lorensa* (magistarski rad odbranjen 2011. godine na Filološkom fakultetu u Banjaluci)

4. OCENA DA JE KANDIDAT PODOBAN DA RADI DISERTACIJU

Uvidom u biografiju i bibliografiju kandidatkinje, Komisija je zaključila da kandidatkinja ispunjava sve uslove za izradu disertacije.

5. OCENA PODOBNOSTI PREDLOŽENOG MENTORA

Za mentora je predložen dr Zoran Paunović, redovni profesor Filološkog fakulteta, Odsek za anglistiku. Bibliografija prof. Zorana Paunovića, pored ostalog, obuhvata i sledeće rade, bliske i srodne kontekstu teme koju predlaže Mirjana Kneginjić:

1. Džejms Džojs, *Uliks* (prevod, komentari i pogovor), prvo izdanje CID, Podgorica, 2001; drugo izdanje Geopoetika, Beograd, 2003.
2. *Istorija, fikcija, mit (Eseji o angloameričkoj književnosti)*, Geopoetika, Beograd, 2006, 215 str.
3. *Gutači blede vatre (Američki roman Vladimira Nabokova)* Prosveta, Beograd, 1997, 400 str.
4. "Tmina i svetlost Srca tame" (pogovor knjizi: Džozef Konrad, *Srce tame*, Stilos, Novi Sad, 2002.
5. "Glasovi epohe", *Zbornik Matice srpske za književnost i jezik*, knjiga 52 (2004), sveska 1, Novi Sad, 2004, str.226-228.

Komisija smatra da prof. dr Zoran Paunović ispunjava sve uslove za mentora ove doktorske disertacije Mirjane Kneginjić.

1. OCENA PODOBNOSTI TEME

- 1) Ocena formulacije naziva teze (naslova)

Komisija zaključuje da je radni naziv teze *Istorija i fikcija u romanima V. M. Tekerija* prikladan i da dobro reprezentuje suštinu predloženog istraživanja.

2) Ocena predmeta (problema) istraživanja:

Opis teme:

U svom temeljno argumentovanom i iscrpnom obrazloženju, kandidatkinja ističe neke od najvažnijih osobenosti predložene teme. Doba između 1837. i 1895. poznato je u istoriji engleske književnosti kao Viktorijanski period, ali ne zbog kraljičinog uticaja na umetničko stvaralaštvo i razvoj umetničkih duhova već zato što je tim nazivom objedinjeno književno stvaralaštvo tog doba koje se sa svojim osobnim karakteristikama pojavila kao jedna organska celina. Bilo je to doba koje je dalo neka izuzetna imena engleske književnosti ali i doba velikog razvoja individualizma i dubokog interesovanja za probleme društvene reforme. Iako se buržoaska revolucija u to doba odigrala u Francuskoj njene posledice su se osetile i u Engleskoj i njenoj književnosti. Isčezavale su generacije revolucionara Šelija i Bajrona, a nova pokoljenja su gradila i novu Englesku. Rušio se stari svet ideja a novi svet je doneo promenjenu sliku stvarnosti. Sloboda individualnosti je porasla i izražavana je ne samo u mnogobrojnim filozofijama života pojedinih pisaca već i u raznolikosti tipova stila. Brauning i Karlajl su, s jedne strane, doneli nešto ekstravagantno i groteskno, čudno i nerazumljivo za neprosvećene, a sa druge, Tenison i Tekeri su se izražavali na jedan savršen, precizan i graciozan način. Tekeri je jedan od retkih pisaca koji je uspeo da stvori dela puna nauke života i kritike života.

Tekerijev životni put, koji je bio ispunjen finansijskim i porodičnim problemima, uslovio je i njegov književni rad. Pošto mu pisanje nije donosilo dovoljno prihoda odlučio je da se dođe do novca držanjem javnih predavanja. Prva serija tih predavanja *Engleski humoristi XVIII veka* naišla je na odličan prijem pa se odmah bacio na pripremanje druge serije, i to o dobu u kojem su vladala četiri Džordža. Ova druga serija imala je mnogo više uspeha u Americi nego u Engleskoj. Baveći se proučavanjem XVIII veka došao je na misao da napiše *Henrija Ezmonda*, koji je izашao 1852. godine. Dve godine kasnije objavio je *Njukamove, a 1856. Virdžinijance*.

Teker je bio realista koji nije kopirao ono što je video, već je stvarao karaktere na osnovu onoga što je video. On nije samo objektivni kritičar negativnih pojava engleske stvarnosti već je kao njen izraziti predstavnik opterećen mnogim predrasudama i ograničen klasnom pripadnošću. Upravo to što je predstavljalo njegov balast dalo je poseban pečat odrazu stvarnosti o kojoj je pisao i njegovoj satiri. Želeći da piše istinito uviđao je da ustaljeni šabloni nemaju dodirnih tačaka sa stvarnošću, i upravo tamo где mnogi romanopisci završavaju svoja dela drama epopeja njegovih junaka tek počinje. On nije želeo da slika ljudi kakvi bi trebalo da budu, ili boljim od onoga kakvim ih je video, već je htio da iznese istinu a to je da među ljudima nema savršenih bića, kao i da među najpokvarenijim dušama nema nijedne koja je toliko pokvarena a da nema crtu nečeg dobrog u sebi, makar to bio i najmanji odblesak čovečnosti. Želeo je da popravi svet ne tako što će mu laskati ili sugerisati da je bolji nego što jeste, već tako što će mu izneti njegovu vernu sliku na kojoj će se videti sve njegove mane i ništavilo, a kojih bi se on oslobođio tek kada bi sagledao njihovu pravu boju. Dok je Dickens svet posmatrao kao režiser koji želi da napravi uzbudljivu predstavu od njega, Tekerija je zanimalo svet onakav kakav jeste. Iako su ga savremenici u početku osuđivali što na svoju pozornicu izvodi likove na kakve nisu navikli - sebične, tašte, lažljive i pokvarene i što svet prikazuje kao vašar na kojem se samo obmanjuje - živost i vrcavost Beki Šarp, koja je sušta suprotnost Dikensovim savršenim likovima punih vrlina, osvojila je čitaoce.

Marks je rekao da su Dickens, Teker, Šarlot Bronte i Elizabeth Gaskell *otkrili svetu više političkih i društvenih istina nego svi profesionalni političari skupa* jer su razobličili krupnu buržoaziju. A opet, iz naše pozicije modernog čitaoca neke teme su ostale tabu jer Teker nije želeo da piše otvoreno o nekim delovima života gospodice Beki Šarp jer bi je to verovatno kompromitovalo u očima čitaoca a on nije želeo da Beki dobije reputaciju Eme Bovari ili Dimine Dame s kamelijama, nad kojima se javno zgražavao. Beki spada u one likove koji su u sebi sublimirali svu moralnu nakaznost onog nemoralnog sveta čiji je ona proizvod. Ona je u svom mikrokosmosu primerak industrijskog kapitalizma – vrhunski sebična i proračunato hladna prema svima osim prema samoj sebi.

U *Pendenisu* slika život jednog džentlmena svog doba – on je ružna unutrašnjost sa lepom i uglađenom spoljašnošću; naravno, opet laž, lakomislenost, lenjost i taština.

Zatim dolazi *Henri Ezmond* kao jedan od najboljih engleskih istorijskih romana, a i Tekerijev najbolji roman u pogledu kompozicije. Napisan je u obliku autobiografije jednog engleskog plemića iz doba kraljice Ane. Bilo je to vreme kada se na jednoj strani i javno i tajno radilo na tome da se učvrsti katoličanstvo, religija u kojoj su sveštenici posređovali između smrtnika i Boga, dok se na drugoj strani radilo na učvršćivanju protestantizma i davanju potpune slobode sektama koje su verovale da nisu potrebni nikakvi plaćeni posrednici da bi čovek ostvario svoju vezu sa Bogom. U to doba kada se pojам parlamentarizma kristalizuje, Ezmond učestvuje u ratu protiv Francuske, uzima udela u tajnom radu za prevrat u državi i prodire u zakulisne radnje političara i drugih vodećih ljudi u zemlji. Tekeri nam otkriva kako je malo plemenitih i čistih namera u svetu i koliko slabosti i bezvrednosti krije sjaj kraljevske odore, plemića i istorijskih ličnosti. Tekeri piše jezikom ironije dok im se navodno divi. Predstavlja istorijsku pozadinu koja je u rangu Tolstojevog *Rata i mira*. Zamerka kritičara je što se bavio običnošću istorijskih ličnosti i svodio njihove postupke na čisto lične motive a zanemario društvene činioce koji su uslovili njihovo političko opredeljenje i dela. Na taj način je romanu oduzeo istorijsku objektivnost. Kao i Tolstoj, ni Tekeri nema romantičnu predstavu o ratu već ga vrlo realno i upečatljivo predstavlja kroz niz kratkih i upečatljivih scena u *Vašaru taštine* uoči bitke kod Vaterloa u pozadini bojišta. To je slika komopolitskih dvorskih krugova koje je zbližila francuska revolucija, slika moralne bezvrednosti i lažnog sjaja. Nakon *Ezmonda* slede *Njukamovi* i *Virdžinijanci* koji verovatno najviše od svih romana *pate* od čuvene Tekerijeve bolesti, ljubavi prema moralisanju i filozofiranju koje su u suštini sastavni deo njegove umetnosti pisanja; Tražeći istinu u romanu, Tekeri neretko zanemaruje fabulu. On je sebe nazvao istoričarem naravi, pa je i prirodno što je sebi davao za pravo da tumači ono o čemu piše. Iako je Tekeri i tada zanimljiv, to narušava njegovu umetničku iluziju i podseća čitaoca da je sve ono što vizuelizuje u mašti ipak samo bajka a ne stvarnost. Tako u *Vašaru taštine* podseća čitaoca da je i sam narator fikcija. Možda da bi s jedne strane postigao što bolju iluziju stvarnosti ali i da bi s druge strane zbranio čitaoce podsećajući ih da su njegovi likovi samo lutke u lutkarskom pozorištu a on samo vešto povlači konce i stvara iluziju života. S obzirom da Tekerijevi likovi i nisu baš skloni introspekciji, njegovi komentari predstavljaju onaj racionalni i idejni sloj romana. Likovi nisu skloni nikakvom

idealisanju, pa i njihova pobožnost je površna. Hrišćansko učenje je deo pravilnog odgoja a da bi čovek živeo srećno u zajednici treba mu samo par hrišćanskih vrlina. Međutim, problem je što glupavost i licemerje vladaju svetom i što se svi borimo za besmislene ciljeve. Svi njegovi romani mogu nositi isto ime – *Vašar taštine*, jer im je zajednička tema osuda koristoljubivosti i snobizma.

Ipak, ni sam Teker, kao ni njegovi likovi, nije zauzeo određeni stav prema nekim bitnim pitanjima poput društvenog uređenja, politike i religije. Kroz *Pendenis* i *Virdžinijance* ne uspevamo da osetimo tu nagoveštenu samosvesnost, misaonost i učenost Varingtona koji se pojavljuje u oba romana jer pisac nigde ne daje razgovore bilo koje intelektualne elite. Tu njegovu potrebu da ostane ili bolje reći postane istinit prema problemima od opšteg interesa osećamo jedino kroz njegove satirične primedbe na svoj račun.

Njegovu subjektivnost u najvećoj meri možemo videti u *Pendenisu* i *Virdžinijancima* koji imaju najviše autobiografskih elemenata kroz idealizovane likove viktorijanskih muškaraca i žena. On opisuje jedno doba engleske istorije koje je karakterisala u isto vreme okrutnost i bolesna sentimentalnost, kojih se ljudi nisu stideli i koje su zavisno od situacije javno pokazivali. Ova podvojenost osećanja bila je posledica naglašene klasne podvojenosti, što je za samog Tekerija, odraslog u pansionatu hiljadama kilometara daleko od majke, bilo i prirodno. Sve ono što je bilo opštepriznato Teker se nije trudio da negira iako je *bilo stvari koje je sa bolom primao*, kako kaže njegov veliki poštovalec Tilotson. Poput Klajva, on je osećao pritisak društvenih predrasuda i stega ali im se povinovao. Teker nije stvarao likove koji su bili oličenje bunta slobodnog čoveka naspram buržoaskog društva poput Emili Bronte u liku Hitklifa ili Džordž Eliot u liku Ladislava. U *Njukamovima* nedostaje upravo ta protivteža likova kako bi se dobio onaj dramatični sukob dve ličnosti koje su predstavnici oprečnih stavova u odnosu na ustaljene društvene norme.

3) Bibliografija preliminarnih istraživanja

Kandidatkinja je priložila bibliografiju od 63 bibliografske jedinice relevantne za istraživanje. Ovde navodimo neke od najznačajnijih:

1. Melville, Lewis : *The life of William Makepeace Thackeray* with a new introduction by Richard Pearson, London : Routledge/Thoemmes Press, 1996
2. Johnson, Charles Plumptre: *The early writings of William Makepeace Thackeray*; with a new introduction by Richard Pearson , London : Routledge/Thoemmes Press, 1996
3. Thackeray, William Makepeace: *The letters and private papers of William Makepeace Thackeray* edited by Edgar F Harden , New York ; London : Garland Pub, 1994
4. Thackeray, William Makepeace: *Selected letters of William Makepeace Thackeray* edited by Edgar F Harden , Basingstoke : Macmillan, 1996
5. Shillingsburg, Peter: *William Makepeace Thackeray : a literary life* , Basingstoke : Palgrave, 2001
6. Taylor,Theodore: *Thackeray the humourist and the man of letters* : the story of his life and literary labours, including a selection from his characteristic speeches, now for the first time gathered together / to which is added 'In memoriam', by Charles Dickens and a sketch by Anthony Trollope , New York : D. Appleton and Co., 1864.
7. Crowe , Eyre: *With Thackeray in America* ; with a new introduction by Richard Pearson , London : Routledge/Thoemmes Press, 1996
8. Bugliani, Francesca: *Thackeray and 'non-fiction prose*, [S.l.]Schena, [1993?]
9. Thackeray, William Makepeace: *The history of Pendennis* , edited by Peter L Shillingsburg ; with commentary by Nicholas Pickwoad ,New York ; London : Garland Pub, 1991
10. Thackeray, William Makepeace: Lectures and criticism, Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Pub., 2008
11. Harden, Edgar F.: *Thackeray the writer : from Pendennis to Denis Duval* , Basingstoke : Macmillan, 2000
12. Colby, Robert : *A Thackeray's canvass of humanity : an author and his public*, Columbus : Ohio State University Press, c1979
13. Harden, Edgar : *Vanity Fair : a novel without a hero*, New York : Twayne Publishers ; London : Prentice-Hall International, 1995.
14. Prawer, Siegbert Salomon : *Breeches and metaphysics : Thackeray's German discourse* , Oxford : Legenda, 1997.
15. Trollope, Anthony : *Thackeray* ,Newcastle : Cambridge Scholars Pub., 2008.
16. Altinel , A Savkar: *Thackeray and the problem of realism* , Frankfurt am Main ; New York : P. Lang, c1986.
17. Fisher, Judith Law: *Thackeray's skeptical narrative and the "perilous trade" of authorship* , Aldershot : Ashgate, 2002.
18. McMaster,R D: *Thackeray's cultural frame of reference : allusion in The Newcomes*, Basingstoke : Macmillan, 1991.
19. Loofbourow , John : *Thackeray and the form of fiction* , New York : Gordian Press, 1976.

4) Ciljevi istraživanja, plan rada, metode i očekivani rezultati

Predmet ovog rada jeste istraživanje i utvrđivanje u kojoj je meri Teker bio realan kritičar pojава у engleskom društvu i u kojoj meri je verno i dosledno oslikao društvena, politička i istorijska dešavanja i ljude tog doba s jedne strane, ali i otkrili šta se još krije ispod vela stvarnosti Tekerijeve slike viktorijanske epohe. Cilj ovog naučnog istraživanja je napraviti paralelu *facts - fiction - fabrication* i to sa pozicije modernog čitaoca, kao i pokušati da ga doživimo kao viktorijanski čitaoci i na taj način oživimo prošlost u njenom pravom svetlu. Pripovedajući istoriju nama otkriva ideologiju tog doba a svojevremeno pokušavao je da osvesti svoje savremenike. Još jedan zadatak ovog rada jeste i utvrđivanje njegove objektivnosti. Razlog za preispitivanje njegove kritičnosti jeste promena njegovih stavova tokom godina njegovog sve većeg uspeha. Naime, Teker je u mladosti bio veoma oštar u osudi ljudske taštine i licemerja, što vrlo jasno vidimo u *Vašaru taštine* (1848) i *Knjizi o snobovima* (1847). Međutim, pod uticajem uspeha, ulaskom u najotmenija društva tog doba, njegovi stavovi se menjaju. Njegova mladalačka radikalnost, nakon 1848 – godine revolucije u celoj Evropi - pretvara se u politički konformizam. Prekinuo je druženje sa svojim priateljima novinarima i prestao da pripada svetu kritički orijentisane boemije. Ulazi u krugove plemića i političara sa kojima je stalno išao na ručkove i večere. Klasna podeljenost društva nije ni bila predmet Tekerijeve satire, jer je po njemu ta podeljenost prirodna a on nije ni bio pristalica drastičnih promena. *Knjiga o snobovima* predstavlja uvod u *Vašar taštine*. Ona predstavlja skicu, literarizovani dnevnik, balzakovske beleške o naravi jednog društva, roman bez romana i priču bez junaka. Glavni lik bi mogao biti humor a jedno od njegovih lica je snobizam koji nam Teker predstavlja kroz sve slojeve društva. U *Pendenisu* (1848) piše o moćnicima kako bi tražio toleranciju za njih kao što bi je tražio i za svoja shvatanja, a ako treba da nestanu on im ne želi nasilnu smrt, već da prirodno odumru. U svojim romanima rado piše o plemstvu i krupnoj buržoaziji kako bi zadovoljio ukus široke publike. U ranijim delima je pisao i o sitnom građanstvu – bez idealizacije, ali sa nezlobivom satirom. Radničku klasu ni ne prikazuje osim kroz njene predstavnike iz redova brojnih slugu i sluškinja. O industrijskom proleterijatu nije pisao jer je smatrao da o njemu može pisati samo neko ko je rođen u tom svetu. Velika zamerka koju Tekeriju kao jednom od najvećih romanopisaca engleskog realizma stavlja mnogi kritičari jeste ta što je posmatrajući složenost industrijskog kapitalizma izbegavao ili nije znao da

ukaže na uzročno-posledične veze društvenih odnosa koje je prikazivao u svojim romanima i što je dozvoljavalo da njegovi likovi budu nošeni strujama socijalnih kretanja bez svesnog i voljnog delovanja. S druge strane, možemo ga opravdati i drugačijim objašnjenjem; ne možemo reći da Tekerij nije razmišljao o ekonomsko-političkim teorijama već da je možda bio nezadovoljan objašnjenjima koje su postojeće teorije nudile. On je u stvari dobro postupio jer se nije povezao ni sa jednom od postojećih ideologija već se zadovoljio time što je uspeo da da veran prikaz sveta kakav je uspeo sagledati svojim pronicljivim pogledom. Sejmur Betski vidi Tekeriju kao hroničara engleske ekonomske ekspanzije sredinom XIX veka i još kaže da je bio najrealniji opisujući život engleske srednje klase koji je najbolje i poznavao. Međutim, učinili bismo mu veliku štetu kada bismo ga sveli na pukog hroničara i slikara pojave i događaja svog vremena. On je mnogo više od objektivnog realiste jer njegova modernost i svežina humora traje i ne prestaje da nas intrigira; stalno nas dovodi u dilemu da li je u pitanju samo šala ili podsmeh. Njegov izrazito otvoreni i aktivan odnos prema nekim društvenim pojavama putem uveličavanja i karikiranja čini te pojave u još većoj meri vidljivim. Zbog toga je jedan od najboljih majstora engleske satire a ujedno i jedan od najvećih realista Engleske po mišljenju najuglednijih istoričara. On je realista u isticanju bitnosti a satiričar po izrazu i formi.

U istraživanju će biti primenjeni različiti metodološki pristupi i sva dostupna primarna i sekundarna građa, kako književna tako i ona iz srodnih nauka koje su bliske temi, kako bi se došlo do odgovora na pitanje u kolikoj meri je Tekerij u svojim romanima opisao prave istorijske prilike a u kolikoj meri je to bila njegova kreativnost. Njegovi romani će biti proučavani sa stanovišta postmodernističkih teorija, i to kao dela istoriografske metafikcije

2. ZAKLJUČAK

Na osnovu navedenih podataka o kandidatkinji, Komisija zaključuje da je Mirjana Kneginjić podobna za izradu doktorske disertacije.

Na osnovu postavljenih ciljeva i očekivanih rezultata, Komisija zaključuje da je predložena tema podobna za izradu doktorske disertacije u oblasti engleske i američke književnosti.

Na osnovu navedenih podataka o mentoru, Komisija zaključuje da je dr Zoran Paunović podoban za mentora predložene doktorske disertacije.

Na osnovu iznetog, Komisija predlaže Nastavno-naučnom veću Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu da doneše pozitivne ocene o podobnosti kandidatkinje Mirjane Kneginjić i predložene teme doktorske disertacije *Istorija i fikcija u romanima V. M. Tekerija*, a da se za mentora imenuje dr Zoran Paunović, redovni profesor Filološkog fakulteta u Beogradu.

dr Zoran Paunović, red. prof.

dr Radojka Vukčević, red. prof.

dr Aleksandra Jovanović, docent